

WANTED: TUTKIMUSPERUSTAINEN ÄÄNTÄMISEN OPETUS

Tracey M. Derwing ja Murray J. Munro 2015. *Pronunciation Fundamentals. Evidence-based Perspectives for L2 Teaching and Research*. Language Learning & Language Teaching 42. John Benjamins Publishing Company. 208 s.

Ääntämistä on syystä nimitetty muun muassa toisen/vieraan kielen opetuksen *tubkimosksi* (Seidlhofer 2001: 56) ja *orpolapseksi* (Gilbert 2010, Derwing 2010). Kun perinteiset ääntämisen opetuksen menetelmät eivät sopineet kommunikatiivisen kielenopetuksen viitekehukseen 1970-luvun lopulta lähtien, ja ääntämiseen keskittyminen alettiin nähdä pikkutarkkana hienosteluna, muut kielen osa-alueet valtasivat leijonanosan opettajien huomiosta eikä ääntäminen kiinnostanut enää kovin monia kielentutkijoitakaan. Tuhkimo on kuitenkin nostanut päätään uudella vuosituhanalla. Ääntäminen on alettu nähdä osana paljon korostettua suullista kielitaitoa, ja kielentutkijat ovat yhä enenevässä määrin kiinnostuneita toisen/vieraan kielen ääntämiseen liittyvistä ilmiöistä. Suomessakin alalle on tullut viime vuosina paljon uusia tutkijoita – aihetta tutkitaan monipuolisesti mm. Jyväskylän yliopiston *Fokus på uttalsinlärnningen med svenska som mål- och källspråk*-tutkimushankkeessa, jota rahoittaa Svenska litteratursällskapet i Finland 2015–2017 (ks. Kautonen ym. 2015). Toisen/vieraan kielen ääntämisestä kiinnostuneet tutkijat ovat myös hyvin edustettuina hiljattain perustetussa Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA ry) Puheen ja puheentutkimuksen teemaverkostossa (ks. www.afinla.fi/teemaverkostot/puheen-ja-puheentutkimuksen-teemaverkosto).

Merkittävän tutkimuspanoksen alalle tarjonneet Tracey Derwing (University of Alberta, Kanada) ja Murray Munro (Simon Fraser University, Kanada) kokoavat ääntämisen oppimisen ja opetuksen tutkimuksen päälinjat ja keskeisimmät kysymykset yksiin kansiin kirjassaan *Pronunciation Fundamentals: Evidence-based Perspectives for L2 Teaching and Research*. Derwing ja Munro ovat jo pitkään peräänkuuluttaneet ääntämisen opetusta, joka perustuu tutkimustiedolle. Kirja esitteleekin ääntämisen oppimiseen ja opettamiseen liittyvää empiiristä tutkimusta tarjoten lukijalle katsauksen siihen, mitä alalla jo tiedetään, miten tieto tulisi huomioida ääntämisen opetuksessa ja millaisesta tiedosta tutkimusperustaisen ääntämisen opetuksen kehittäminen vielä voisi hyötyä. Kirjan esipuheen mukaan teos on tarkoitettu kaikille toisen/vieraan kielen ääntämisestä kiinnostuneille. Heistä mainitaan erityisesti kieltenopettajat, kielentutkijat ja näille aloille opiskelevat. Juuri näille ryhmille kirja mielestäni sopii, sillä heillä on parhaimmat valmiudet ottaa haltuun kirjan sisältö. Lukijalta edellytetään paljon tietämystä soveltavasta kielitieteestä ja fonetiikasta sekä foneettisten merkien (IPA; International Phonetic Alphabet) hallintaa, joten ihan kenelle tahansa toisen/vieraan kielen ääntämisestä kiinnostuneelle kirja ei sovellu. Kirjan keskiössä on englannin kieli. Tämä johtuu osittain siitä, että suuri osa alan tutkimuksesta koskee nimenomaan englannin ääntämisen oppimista ja opetusta. Huomionarvoista on kuitenkin, että kirjassa esitellyt tiedot ovat sovellettavissa myös muiden kielten oppimiseen, kuten kirjoittajinkin huomauttavat.

Kirja koostuu kymmenestä napakasta luvusta, jotka voidaan lukea itsenäisinä kokonaisuuksina missä järjestyksessä tahansa. Ensimmäisessä luvussa esitellään kuitenkin tärkeimpiä käsitteitä, joten siitä on hyvä aloittaa. Rakenteensa puolesta kirja sopii hyvin käytettäväksi lukemistona kielten opettajankoulutuksessa, sillä kirjasta voi helposti valita kurssilukemistoksi ja opetuksen tueksi kurssin tavoitteiden kannalta relevantit luvut. Samaan tapaan kirja palvelee hyvin aiheeseen liittyvää oppinäyte- tai tutkimustyötä aloittamassa olevia henkilöitä. Kymmenen luvun lisäksi kirja sisältää 75 termiä käsittävän sanaston, jossa merkityksiä avataan ytimekkäästi.

Tärkeimpien käsitteiden esittelyn jälkeen kirjoittajat tarjoavat katsauksen ääntämisen oppimisen ja opettamisen tutkimuksen historiaan luvussa kaksi. Luvussa huomioidaan englannin kielen foneettisen kuvauksen, opetusmateriaalien, opetusteknologian, aikuisten vieraskielisen puheen havaitsemisen ja tuottamisen tutkimuksen sekä opetuksen tutkimuksen kehittyminen. Kolmannessa luvussa paneudutaan kattavasti ääntämisen oppimiseen vaikuttaviin tekijöihin tuoden selkeästi esille, kuinka kompleksinen ilmiö ääntämisen oppiminen on. Ääntämisvirheisiin keskittyvän neljännen luvun lopputulemana huomautetaan, että virheiden syihin, ennakoitavuuteen ja vaikutuksiin kommunikaatiossa on keskitytty liikaakin, mikä ei ole hedelmällistä ääntämisen opetuksen kehittämistyölle. Puhujien välillä on yksilöllisiä eroja joka tapauksessa, mutta toisaalta helposti havaittavat virheet eivät välttämättä aiheuta ymmärtämisvaikeuksia vuorovaikutuksessa.

Viides, kuudes ja seitsemäs luku ovat kirjan parasta antia kieltenopettajille ja kieltenopettajaksi opiskeleville. Niissä käsitellään monipuolisesti opetuksen tutkimusta, ääntämisen arviointia ja teknologian käyttöä ääntämisen opetuksessa. Viides luku esittelee ansiokkaasti ääntämisen opetuksen tutkimusta huomi-

oiden myös oppimateriaalien tutkimuksen. Luvussa pohditaan myös opetussuunnitelma- ja opetusohjelmakysymyksiä ääntämisen opetuksen suunnittelua hyvin yksityiskohtaisesti läpi käyden. Samassa yhteydessä pohditaan myös, onko ääntämistä parempi opettaa erillisinä kokonaisuuksina vai integroituna muihin opetussisältöihin. Yksiselitteistä vastausta kirjoittajat eivät anna, mutta he toteavat erillisten ääntämiskurssien olevan usein vapaaehtoisia. Tällöin opetus ei tavoita kaikkia. Suomen kontekstia ajatellen mielenkiintoista sisältöä tarjoavat myös kirjoittajien ajatukset ei-syntyperäisen kielenpuhujan toimimisesta opettajana, joihin palataan vielä myös luvussa kahdeksan. Heidän mielestään monissa konteksteissa käytössä oleva tapa valita ainoastaan syntyperäisiä kielenpuhujia opettamaan ääntämistä ja suullista kielitaitoa kertoo negatiivisesta asenteesta vierasta aksenttia kohtaan. Tällainen asenne ei sovi tutkijoiden nykyä-sitykseen, jonka mukaan ymmärrettävyys on kielenoppimisen tärkein tavoite – ei syntyperäiseltä kielenpuhujalta kuulostaminen (lisää ymmärrettävyys- ja syntyperäisyysperiaatteista ks. Levis 2005). Kirjoittajat korostavatkin, että kohdekielen opetellut henkilö voi aivan hyvin opettaa myös kielen ääntämistä, mikäli hänen suullinen kielitaitonsa on tarvittavalla tasolla. Kirjoittajat puuttuvat myös opettajankoulutuksen epäkohtiin liittyen opettajien valmiuksiin opettaa ääntämistä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että opettajat eri puolilla maailmaa saavat melko huonot eväät ääntämisen opettamiseen (esim. Foote ym. 2011) – myös Suomessa (esim. Henderson ym. 2012).

Kuudes luku käsittelee ääntämisen arviointia. On erittäin ilahduttavaa, että aiheelle on omistettu oma lukunsa, sillä ääntämisen opettamisen ollessa vaikeaa monille opettajille, sen arvioiminen on vieläkin haastavampaa (ks. esim. Kirkova-Naskova ym. 2013). Luvussa kerrotaan erilaisista arviointitavoista ja kuvataan arvioinnin toteuttamista paikoin

hyvin käytännönläheisesti. Samoin vinkataan, millaisten materiaalien avulla arviointia voi toteuttaa. Suuri painoarvo annetaan lähtöarvioinnille, jonka tarkoituksena on kartoittaa oppijoiden osaamista ja haasteita opetuksen alussa. Koska puheen havaitsemisen ja tuottamisen välillä on yhteys, on hyvä käyttää kuuntelukokeita testaamaan miten oppija havaitsee puheen piirteitä. Luvussa käsitellään lyhyesti puheentunnistusta käytävien koneellisten arvioiden luotettavuutta ja soveltuvuutta ääntämisen arviointiin, josta siirrytään luontevasti seitsemännen luvun teemaan, joka on teknologian käyttö ääntämisen opetuksessa.

Kirjoittavat suhtautuvat kriittisesti teknologian käyttöön sekä ääntämisen arvioinnissa että opetuksessa ja toteavat heti alkuun, että teknologia ei voi korvata opettajaa. Teknologia-avusteinen opetus ei ole kirjoittajien mielestä myöskään automaattisesti parempaa tai edes yhtä hyvää kuin muunlainen opetus. Kirjoittajat esittelevät pääsääntöisesti teknologiaa, joka on todettu toimivaksi empiirisissä tutkimuksissa (esim. *English Accent Coach*, www.englishaccentcoach.com), vaikka tunnustavatkin potentiaalain myös muissa teknologiasovelluksissa. He liputtavat puheen digitaalisen tallentamisen ja kuuntelemisen helpoutta, virtuaalitodellisuuksien tarjoamia mahdollisuuksia sekä internetistä löytyvien materiaalien (esim. YouTube) soveltamista ääntämisen opetuksessa, vaikkei niitä olisi tähän tarkoitukseen alun perin tuotettukaan.

Kahdeksas luku käsittelee aksentin/puhetavan sosiaalisia ulottuvuuksia. Vieraaseen aksenttiin on aina reagoitu voimakkaasti, ja aksentilla voi olla yksilön kannalta hyvin merkittäviä vaikutuksia. Esimerkki tällaisesta vaikutuksesta on työnsaannin vaikeutuminen. Monissa maissa myös turvapaikanhakuprosessiin kuuluu puheen analysointia, jonka avulla selvitetään hakijan kotimaata ja arvioidaan hänen kertomansa todenperäisyyttä.

Luvussa esitellään lisäksi vieraaseen aksenttiin liittyvien asenteiden tutkimusta ja syvennyttään englannin asemaan maailmankielenä ja englannin varianttien kirjoon.

Lukuun yhdeksän on valittu mielenkiintoinen teema: vieraasta aksentista poisopetteluun liittyvät eettiset kysymykset. Luku keskittyy varoittamaan etenkin Pohjois-Amerikassa huimissa mittasuhteissa pyörivästä ”aksenttivalmennuksesta”, joka käyttää hyväkseen maahanmuuttajien kipeää tarvetta parantaa kielitaitoaan, mutta joka valitettavan usein pohjautuu palveluntarjoajien tyhjiin lupauksiin ja kyseenalaisiin edellytyksiin tarjota ääntämisen opetusta. Luvussa osoitetaan, miten haitallisia ja kerta kaikkiaan paikkaansa pitämättömiä oppeja tällaiset usein internetissä toimivat valmennukset jakavat – suurimpana vaikuttimenaan rahan tahkoaminen. Vaikka tällainen toiminta ei Suomessa kukoistakaan, kirjoittajat antavat kaikille opettajille hyvän muistutuksen siitä, miten tärkeää on arvioida *kaikkien* opetusmateriaalien laatu. Sitä paitsi lisääntyneen maahanmuuton seurauksena aksenttivalmennus saattaa rantautua myös Suomeen. Maahanmuuttajien puhuman suomen on todettu laukaisevan suomenkielisissä kuulijoissa stereotyyppisiä vaikutelmia mm. puhujien huonosta koulutustasosta sekä epäluotettavuudesta (Leinonen 2015). Tällaisten vaikutelmien välttämiseksi Suomessakin saatetaan olla valmiita ostamaan valmennusta. Kirjoittajat painottavat, että kuka tahansa voi väittää olevansa kielivalmentaja tai kielikoulutuksen asiantuntija ilman minkäänlaista koulutusta. Toisaalta täysin kouluttautunut kieltenopettajakaan ei välttämättä ole valeopettajaa parempi: kirjoittajat viittaavat opettajaan, joka opastaa erottamaan englannin kielen äänteet /p/ ja /b/ muodostamalla ensimmäisen uloshengityksellä ja toisen sisäänhengityksellä, vaikka kyseessä on *soinniton* bilabiaali klusiili /p/ ja sen *soinnillinen* vastapari /b/. Hengityksen suunta ei ole minkään

englannin kielen äänten kohdalla merkitystä erottava tekijä.

Kirjan lopussa kirjoittajat suuntaavat katseensa tulevaisuuteen. Luku kymmenen sisältää suosituksia tulevalle tutkimukselle ja näkemyksiä ääntämisen opetuksen kehittämistä. Tulevaisuudessa kirjoittajat toivoisivat lisää pitkittäistutkimusta sekä ymmärrettävyyteen vaikuttavien tekijöiden selvittämistä. He toivovat lisäpanostusta opettajankoulutukseen sekä arviointikäytäntöjen kehittämiseen. Opetuksen tueksi he kaipaavat materiaaleja, joissa ääntäminen on nivottu muuhun opettettavaan ainekseen. Kirjoittajat peräänkuuluttavat ylipäänsä monipuolisempaa ääntämisen opetusta ja kuunteluharjoitusten ottamista osaksi tätä. Ennen kaikkea Derwingin ja Munron *Pronunciation Fundamentals* kuitenkin alleviivaa tutkimusperustaista ääntämisen opetusta.

Kirjasta huokuu kirjoittajien pitkän kokemuksen mukanaan tuoma osaaminen ja tutkimusalan syvällinen tuntemus. Erityisen hyödyllisiä kirjan koko lukijakunnalle ovat erilaiset yhteenvedot, joita kirjassa esiintyy runsaasti. Kirjoittajat ovat muun muassa taulukoineet tiettyjen aihealueiden merkittävimmät tutkimukset ja tekevät noin puolen sivun mittaisia nostoja kiinnostavista teemoista ja tutkimuksista. Nämä ovat erittäin hyödyllisiä koonteja, joista lukija saa paljon tietoa tiivistetyssä muodossa. Hyödyllisiä ovat myös käytännönläheiset vinkit ääntämisen opetukseen. Osa niistä on hyvinkin yksityiskohdaisia – juuri sellaisia, joita monet opettajat ottavat mielellään vastaan. Kirja tarjoaa mm. vaiheittaisen opastuksen oppijoiden lähtötason arvioimiseen (s. 102) ja taulukon suosituista harjoitustyypeistä (s. 106). Opettajan näkökulmasta käytännön opetusvinkkejä saisi kuitenkin olla runsaammin, eikä kirja sovellukaan täten vinkkikokoelmaa kaipaavalle.

Kirjaa lukiessa ei voi välttyä huomaamasta, että laajan kohderyhmän palveleminen ei ole

yksinkertaista. Koko kohderyhmän tarpeiden tyydyttäminen on eittämättä ollut kirjoittajien suurin haaste. Esimerkiksi pitkään opetustyötä tehneille opettajille runsas fonetiikan käsitteiden käyttö sekä vaaditut taustatiedot laajalta alueelta voi olla suuri haaste, sillä asiat eivät välttämättä ole enää opiskeluajoilta tuoreessa muistissa. Kielentutkija puolestaan saattaa paikoin kaivata aiheiden syvällisempää käsittelyä. Kirja vaikuttaa olevan suunnattu enemmän aikuisopiskelijoiden opetukseen kuin koulumaailmaan, mikä saattaa tuottaa pettymyksen kirjaa lukevalle ala- tai yläkouluun sekä lukionkin kieltenopettajalle. Osa käytännön vinkeistä on huonosti sovellettavissa lasten ja nuorten opettamiseen. Kirjassa käsitellään muun muassa standardoituihin kielitesteihin valmentamisesta ja suositellaan parhaiten aikuisille soveltuvan *Speech Accent Coachin* käyttöä englannin ääntämisen harjoittamiseen. Painotus aikuisoppijoihin on sikäli ymmärrettävä, että valtaosa alan (ja erityisesti kirjoittajien) tutkimuksesta on tarkastellut aikuisten kielenoppimista. Saavutettujen tulosten sovellettavuus lasten ja nuorten oppimiseen ja opettamiseen olisi ollut tarpeellista pohdintaa ja tervetullut lisä kirjaan. Tällaisenaankin se antaa kuitenkin paljon ajattelemisen aihetta ääntämisen opetuksen menetelmistä ja niiden kehittämistä. Kirja kokoaa nousevan tutkimusalan keskeisimmän kirjallisuuden yksiin kansiin ja näin ollen nostaa tietoisuutta empiirisistä lähestymistavoista ääntämisen oppimisen ja opettamisen tutkimukseen.

Elina Tergujeff

tutkijatohtori

Kielten laitos

FOKUS-hanke

(Svenska litteratursällskapet i Finland r.f.)

Jyväskylän yliopisto

elina.tergujeff@jyu.fi

LÄHTEET

- Derwing, T.M. (2010). Utopian goals for pronunciation teaching. Teoksessa Levis & K. LeVelle (toim.), *Proceedings of the 1st Pronunciation in Second Language Learning and Teaching Conference, Iowa State University, Sept 2009* (s. 24–37). Ames: Iowa State University.
- Foote, J.A., Holtby, A.K. & Derwing, T.M. (2011). Survey of the teaching of pronunciation in adult ESL programs in Canada, 2010. *TESL Canada Journal* 29 (1), 1–22.
- Gilbert, J.B. (2010). Pronunciation as orphan: What can be done? *As We Speak Newsletter of SPLIS*, 2010.
- Henderson, A., Frost, D., Tergujeff, E., Kautzsch, A., Murphy, D., Kirkova-Naskova, A., Waniek-Klimczak, E., Levey, D., Cunningham, U. & Curnick, L. (2012). The English Pronunciation Teaching in Europe Survey: Selected results. *Research in Language* 10.1, 5–27.
- Kautonen, M., Kuronen, M., Ullakonoja, R., Tergujeff, E. & Dufva, H. (2015). På väg mot bättre språkundervisning – Fokus på uttal. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* – maaliskuu 2015.
- Kirkova-Naskova, A., Tergujeff, E., Frost, D., Henderson, A., Kautzsch, A., Levey, D., Murphy, D. & Waniek-Klimczak, E. (2013). Teachers' views on their professional training and assessment practices: Selected results from the English Pronunciation Teaching in Europe Survey. Teoksessa J. Levis & K. LeVelle (toim.), *Proceedings of the 4th Pronunciation in Second Language Learning and Teaching Conference, Aug. 2012* (s. 29–42). Ames: Iowa State University.
- Leinonen, A. (2015). "Riittää kun saa selvää" *Vieraalla aksentilla tuotettu suomi nuorten arvioimana*. *Jyväskylä Studies in Humanities* 275. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Levis, J.M. (2005). Changing contexts and shifting paradigms in pronunciation teaching. *TESOL Quarterly* 39 (3), 369–377.
- Seidlhofer, B. (2001). Pronunciation. Teoksessa R. Carter & D. Nunan (toim.), *The Cambridge guide to teaching English to speakers of other languages* (s. 56–65). Cambridge: Cambridge University Press.

